

METSONLEHTIÄ

Uutiskirje 1 / 2005

Maaliskuu 2005

Julkaisijat: Maa- ja metsätalousministeriö ja Ympäristöministeriö

METSO LENTÄÄ HYVIN - VUODEN 2004 LOPUN TOTEUTUMISTILANNE

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman (METSO) toteutus eteni suunnitellusti myös päättyneenä vuonna 2004. Jo vuonna 2003 aloitetun luonnonarvokaupan lisäksi muut uudet suojelukeinot - tarjouskilpailu ja yhteistoimintaverkostot - käynnistyivät ja saivat hyvän vastaanoton metsänomistajien keskuudessa. Kaikissa päästiin vuoden lopulla jo ensimmäisiin sopimuksiin asti.

METSO-toimenpiteiden taloudellisten, ekologisten ja sosiaalisten vaikutusten seuranta ja arviointi käynnistettiin. Ensimmäisissä seurantahavainnoissa METSO-hankkeiden vastaanotto ja vaikutukset ovat olleet pääosin myönteisiä. Arviointia tukee monimuotoisuuden tutkimusohjelma MOSSE (2003 - 2006), joka sisälsi päättyneenä vuonna 44 hanketta, joista 19 liittyy ensisijaisesti metsiin. METSON kokonaisrahoitus vuonna 2004 oli 9,4 miljoonaa ja kokonaisbudjetti 2003-2007 61,7 miljoonaa euroa. Seuraavassa katsaus joidenkin METSON osahankkeiden tapahtumiin.

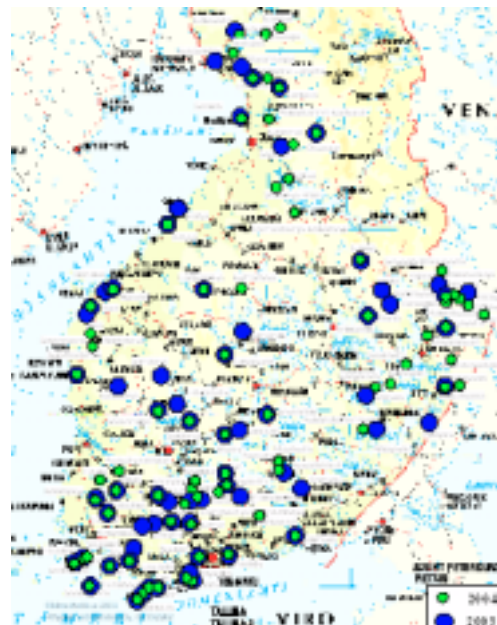
Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja hoito

Hankkeen tavoitteena on palauttaa ja ylläpitää olemassa olevien luonnonsuojelualueiden luonnonsuojelullista arvoa ja tilaa. METSO-alueella arvioidaan olevan noin 700 ennallistamista vaativaa luonnonsuojelualuetta tai -ohjelmakohtetta, yhteispinta-alaltaan 33 000 hehtaaria.

Metsähallitus on ennallistanut tästä määrästä vuoden 2004 loppuun mennessä kaikkiaan 6 600 hehtaaria metsää. Ennallistetusta alasta kangasmetsiä on 3370 ja soita 3230 hehtaaria. Ennallistamis- ja luonnonhoitotoimia on tehty tähän mennessä tehty runsaalla 140 kohteella (ks. kartta).

Ennallistamiskeinoja ovat kangasmailla lahoppuun tuottaminen eri tavoin, pienten aukkojen tekeminen tasaikäisiin metsiin ja puiden jättäminen lahomaan paikalleen, metsän polttaminen luonnokulojen jäljittelemiseksi ja soilla luonnontilaisen vesitalouden palauttaminen patoamalla tai täyttämällä ojat, joskus myös puustoa poistaen.

Metsähallitukselle oli varattu määrärahoja myös yksityisten suojelualueiden ennallistamiseen ja hoitoon, mistä suurin osa käytettiin perustietojen keruuseen. Metsähallituksella oli METSO-alueella hoidettavana puustoisia perinnebiotooppeja vuoden lopussa noin 660 ha. Muita luonnonhoitotöitä, kuten lehtojen ja valkoselkätikkametsien hoitoa, teh-

Metsähallitus on tehnyt ennallistamis- ja luonnonhoitotoimia tähän mennessä runsaalla 140 kohteella (kartta vuoden 2004 lopun tilanteesta).

tiin noin 200 hehtaarin alueella.

Luonnonsuojelualueiden perustiedon keruu

Tavoitteena on kerätä METSO-alueella olevilta luonnonsuojelualueilta yhdenmukaiset, kattavat metsiköittäiset puustoa koskevat perustiedot sekä kasvupaikkatiedot yli 500 000 hehtaarilta vuoteen 2006 mennessä. Vastaavat tiedot kerä-

Kuva: Marja Kalliström

Kuva: Anu Rautiainen

Kuva: Marja Kalliström

Ylin kuva: Keski-Karjalan lehtoverkostohankkeen projektiryhmä maastossa testaamassa metsätähti-mallin ja muiden menetelmien toimivuutta. Keskellä: Länsi-Suomen Metsä-Vasu järjesti metsänomistajille koulutuspäivän Suiiassa, jolloin tutustuttiin mm. jalopuumetsiköihin. Alh: Ukonhattulehdot ovat Keski-Karjalan lehtokeskuksen erikoisuus.

tään myös yksityismailla sijaitsevilta luonnonsuojelualueilta.

Metsähallitus teki luontotyyppi-inventointeja METSO-alueella 136 000 hehtaarilla vuonna 2003 ja 126 000 hehtaarilla vuonna 2004. Myös yksityismailla olevien luonnonsuojelualueiden kartoitus aloitettiin vuonna 2004 alueellisten ympäristökusten ja Metsähallituksen yhteistyönä.

UUDET SUOJELUKEINOT JA KOKEILUHANKKEET

Luonnonarvokauppa

Luonnonarvokauppa on METSO-ohjelman ensimmäisenä, vuonna 2003 käynnistynyt uusi monimuotoisuuden suojelukeino, joka käynnistettiin kokeiluhankkeena Satakunnan alueella. Sopimuksia tehdään maanomistajien tarjousten perusteella yksittäisistä kohteista, jotka täyttävät METSON luonnonsuojelubiologiset kriteerit.

Vuonna 2004 solmittiin 35 sopimusta 34 maanomistajan kanssa. Vuonna 2003 vastaavat luvut olivat 38 ja 30. Keskimääräinen palkkio luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisilla kohteilla oli 161 euroa/ha/v vuonna 2004 ja 170 euroa vuonna 2003. Vuonna 2004 metsänomistajat osasivat edellisvuotta paremmin asettaa kohteilleen hintapyyntöjä. Sopimuskohteiden pinta-ala oli yhteensä 323hehtaaria vuonna 2004 ja 228 hehtaaria vuonna 2003. Eniten sopimuksia solmittiin runsaslahopuustoisista kangasmetsistä.

Vuonna 2004 sopimukseen sisältyi aiempaa enemmän monimuotoisuutta edistäviä luonnonhoito-työitä. Myös sopimusajat vaihtelevat tarkoituksenmukaisesti ja ovat enimmillään 13 vuotta. Sopimuksia tehtiin myös Varsinais-Suomen puolella (8 kpl).

Luonnonarvokaupan kokeilu on pidetty mahdollisimman metsänomistajalähtöisenä perustuen heidän omiin yhteydenottoihin. Vuonna 2004 ja 2005 tavoitteena on monipuolisempi kohteiden valikoima. Luonnonarvokaupan vuosiraportit 2003 ja 2004 on julkaistu sekä hankkeen omilla että METSON verkkosivuilla.

Tarjouskilpailu

Tarjouskilpailu on toinen METSO-ohjelmassa nyt kokeiltava uusi monimuotoisuuden suojelukeino. Tavoitteena on saada alueita pitempiaikaiseen tai pysyvään suojeluun. Siinä ympäristöviranomaiset pyytävät maanomistajilta suojeltavia kohteita ja hintoja, joilla nämä olisivat halukkaita tarjoamaan kohteitaan suojeltavaksi. Toteutettaviksi valitaan kohteet, jotka täyttävät parhaiten luonnonsuojelubiologiset kriteerit.

Tarjouskilpailu aloitettiin 2004 itäisellä Uudella maalla, Pohjois-Savossa ja eräissä lounaisen Lapin kunnissa. Käynnistymisvuonna saatiin lähes 40

Kuva: Erkki Kallio

Harjusiniisi, paahdeympäristöjen harvinainen, uhanalainen perhonen. Kuva Säköjärveltä Varsinais-Suomesta.

tarjousta, jotka käsittivät noin 800 hehtaaria. Tarjotuista alueista on valittu toteutettavaksi hankinnoin, yksityisin suojelualuein tai 20 vuoden määräaikaisin sopimuksin yhteensä 9 aluetta, pinta-alaltaan 115,5 hehtaaria, käytettävissä olevalla 500 000 euron määrärahalta. Osin neuvottelut maanomistajien kanssa ovat vielä kesken. Valtaosa tarjouksen tehneistä maanomistajista kiinnostui alueensa rauhoittaminen yksityisenä luonnonsuojelualueena joko pysyvästi tai määräajaksi. Vain viisi tarjosi aluettaan myytäväksi valtiolle.

METSO-periaatepäätöksessä tarjouskilpailun rahoitustarpeeksi määritetään toiset 500 000 euroa vuodeksi 2005.

Yhteistoimintaverkostot

"Verkostohankkeet" ovat kolmas METSON uusista suojelukeinoista. Metsäluonnon monimuotoisuuden turvaaminen tapahtuu kokeiluhankkeessa paikallistasolla omaehtoisuuden ja vapaaehtoisuuden pohjalta. Verkostoihin osallistuvat maanomistajien lisäksi paikalliset viranomaiset, kansalaisjärjestöt ja muut yhteistyötahot.

Yhteistoimintaverkostojen käytännön tavoitteet-

Kuva: Terhi Sjöström

Tähkähelmikkä, paahdeympäristöjen laji, jonka esiintymät vaativat hoitoa. Kuvan esiintymisalueella liikapuustoa raivattu pois.

Rannikon Merestä metsäksi -verkostohankkeen alueen kauneutta. Kuvat vasemmalta oikealle: merenrantaniityillä esiintyvä hanhikäärmeenkieli, maankohoamis-

na on saada syntymään esimerkiksi jonkin teemakokonaisuuden puitteissa alueellisia pienten suojelukohteiden verkostoja, jotka ovat monimuotoisuudeltaan arvokkaita ja edistävät sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä, kuten maaseutuyrittäjyyttä, työllisyyttä ja luontomatkailua.

Kokeiluun tarjottiin toista kymmentä varteentettavaa alueellista ehdotusta, joista nyt valittiin kokeiltaviksi neljä hanketta eri puolilta maata: Hämeen Metso, Lohjan seudun MetsäVasu, Keski-Karjalan lehtoverkosto ja Rannikon Merestä metsäksi -hankkeet.

Kaikki hankkeet käynnistyivät vuoden 2004 aikana. Hankkeissa on sovittu luonnonsuojelubiologien kriteerein soveltamisesta aluetasolla, kehitetty yhteistoimintamuotoja eri tahojen kesken ja panostettu metsänomistajien neuvontaan ja koulutukseen. Hämeen Metsossa ja Merestä metsäksi -hankkeissa ehdittiin ennen vuoden päättymistä jo ensimmäisten sopimusten solmimiseen maanomistajien kanssa. Niissä käytettiin rahoituslain mukaisia monimuotoisuuden turvaamisen keinoja: luonnonarvokauppaa ja ympäristötukea. Työ jatkuu suojelukohteverkostojen luomiseksi hankealueille vuosina 2005 ja 2006.

Metsähallituksen maanmyyntitulot ja vaihtomaat

METSO-periaatepäätöksen mukaan Metsähallitus hankkii omistukseensa monimuotoisuuden kannalta arvokkaita metsäalueita maanmyynneis-

tään saamalla tuloilla. Uusi kymmenen vuoden rahoitusohjelma, joka kytkeytyy aikaisemmin mainittuun tarjouskilpailuun, käynnistyy nyt vuonna 2005.

Vuoden 2005 alussa voimaantulleen Metsähallituslain mukaan Metsähallituksen liiketoiminnan hallinnassa olevien alueiden myynneistä saatavia maanmyyntituloja ei kuitenkaan voida enää suoraan käyttää suojelualueiden hankkimiseen, vaan Metsähallitus tulouttaa maanmyyntitulon valtiolle. Ympäristöministeriölle on vastaavasti osoitettu määräraha suojelualueiden hankkimiseen.

Vuonna 2005 METSO-toimintaohjelman mukaisiin maanhankintoihin on varattu 5 miljoonaa euroa. Vastaava summa on käytettävissä vuosittain myös lähivuosina. Määrärahan hakemisesta ja kohdealueista on tulossa lähiaikoina esite hakuohjeineen.

Talousmetsien luonnonhoito

METSO-periaatepäätöksessä edellytetään, että yksityismetsien osalta korjataan luonnonhoidon tukijärjestelmän epäkohtia kestävän metsätalouden rahoituslain osalta ja lisätään ympäristötukea. Samoin Metsähallituksen edellytetään tehostavan monimuotoisuuden huomioon ottamista talousmetsissä sekä luonnonsuojelun kannalta arvokkaiden alueiden inventointia ja suojelua talousmetsien erityiskohteilla ja suojelualueisiin rajoituvilla alueilla.

Metsätalouden ympäristötukea koskien maa- ja

Kuva: Hannu Vahlia

Kuva: Juha Nieminen

Kuva: Irja Ruokkanen

rannikkoa Kalajoelta, alavaa merenrantaniittyä Hanhikiven alueelta ja puna-aillakkilehtoa.

metsätalousministeriön rahoituslakiasetusta muutettiin vuoden 2004 alusta rahoituslakityöryhmän esityksen mukaan siten, että sopimuskaudeksi tuli 10 vuotta aikaisemman 30 vuoden sijasta ja tuki maksetaan kerralla sopimuskauden alussa. Lisäksi rahoituslakityöryhmä esitti, että vähäinen haitta arvioidaan kohdekohtaisesti sekä muutamia teknisluonteisia muutoksia ympäristötukeen. Rahoituslakityöryhmän muistiosta pyydettiin laajasti lausuntoja kesällä 2004. Rahoituslain kokonaisuudistuksen valmistelu käynnistettiin vuoden 2004 lopussa.

Vuonna 2004 päättyneen Metsälakikohteiden erilliskartoituksen rahoitustarpeen vähennyttyä metsäluonnonhoidon varoja pystyttiin kohdentamaan aiempaa enemmän metsätalouden ympäristötukeen. Maa- ja metsätalousministeriö osoitti vuonna 2004 metsäkeskuksille 3,7 miljoonaa euroa määrärahoja metsäluonnonhoitoon, mikä oli 1,6 miljoonaa euroa enemmän kuin vuonna 2003. Määrärahalisäyksestä 84 % käytettiin ympäristötukeen.

Kesäkuussa 2003 Metsähallitus aloitti hallinnassaan olevien valtion talousmetsien erityiskohteiden ja suojelualueisiin rajoittuvien alueiden kartoituksen. Metsätalouden ja luonnonsuojelun tulosalueiden yhteistyönä toteutettava projekti kestää kaksi vuotta. Tarkastelun kohteena ovat luonnonvarasuunnittelussa ja alue-ekologisessa suunnittelussa todetut erityiskohteet, suojelualueiden läheisyydessä sijaitsevat alueet, puolustusministeriöltä

siirtyneet alueet sekä muut luonnonsuojelun näkökulmasta arvokkaat alueet. Alueet jaetaan suojeltaviin, ennallistettaviin, erityiskohteisiin ja talousmetsiin. Vuoden 2003 aikana laadittiin projektisuunnitelma, maastotyöohje, määriteltiin tarkastelualue ja aloitettiin maastomittaukset. Tarkastelualue on kaikkiaan lähes 350 000 hehtaaria, josta maastossa on mitattu n. 32 000 ha. Maastomittaukset saatiin päätökseen vuoden 2004 aikana ja hankkeen loppuraportti on valmisteilla. Raportti julkaistaan keväällä 2005.

Erityisen tärkeät elinympäristöt ja hyönteis- ja sienituhojen torjunta

Laki metsälain muuttamisesta (552/2004) tuli voimaan 1.7.2004. Metsälakiin lisättiin erityisen tärkeiden elinympäristöjen ennakkotietoa koskeva 14 c §. Yksityismetsissä saatettiin loppuun eduskunnan edellyttämä metsälain 10 §:ssä tarkoitettujen erityisen tärkeiden elinympäristöjen kartoitus. Maa- ja metsätalousministeriön työryhmä valmisti muistion metsälain 10 §:n nojalla annettujen alempien säännösten mahdolliseksi tarkistamiseksi.

Metsän hyönteis- ja sienituhojen torjuntaa koskevien säädösten uudistamista tuettiin vuoden 2004 aikana Metsäntutkimuslaitoksen tutkimushankkeessa "Metsän seuraustuhojen hallinta". Siinä kerättiin ja analysoitiin aineistoa, jota hyödynnetään säädösten uudistamisessa.

Tutkimus- ja selvitystarpeet

Monimuotoisuuden tutkimuksella on rahoituskellisesti huomattava osuus METSO-ohjelmassa. Tutkimusta erityisesti monimuotoisuuden ekologisista, taloudellisista ja sosiaalisista puolista on halettu lisätä. Lisäksi pilottihankkeiden arviointi vaatii tutkimusta ja seurantaa.

Monimuotoisuuden tutkimusohjelma (MOSSE) jatkui koko vuoden. Vuonna 2004 ohjelman kokonaisrahoitus oli 2,3 miljoonaa euroa, josta noin puolet käytettiin ohjelman 19 metsähankkeeseen. Lisäksi ympäristöministeriö jatkoi tutkimusrahoitusta miljoonan euron vuositasolla puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelmalle, jossa on 17 hanketta. Myös neljä ympäristöministeriön ympäristöklusterin tutkimushanketta vastaa suoraan METSON tietotarpeisiin.

MOSSE-ohjelmassa järjestettiin väliseminaari Hanaaressa 17.-18.11.2004. Seminaariesitelmät on julkaistu METSON verkkosivuilla ja seminaarin tulokset julkaistaan alkuvuonna 2005 myös MMM:n

julkaisusarjassa.

Metsäntutkimuslaitos jatkoi seurantajärjestelmän kehittämistä ja julkisti aihepiiriin liittyvän uuden tutkimusohjelman (TUK).

Metsien suojelusäätiö

Metsiensuojelusäätiötä koskeva esiselvitys valmistui 30.6.2004. Tavoitteena oli selvittää mahdollisuudet kanavoidsa kansalaisten maksuhalukkuutta metsien monimuotoisuuden lisärahoitukseen säätiöpohjaisella rahoituksella. Jatkovalmistelua tehtiin ympäristöministeriön asettamassa työryhmässä. Se totesi, että säätiölle olisi toimintatilaa, mutta tahoja, jotka olisivat halukkaita lahjoittamaan säätiölle riittävän alkupääomaan, ei näyttäisi olevan riittävästi. Jatkotyöstä päätettäneen vuonna 2007.

Metsiensuojelusäätiöraportit löytyvät METSON verkkosivuilta osoitteesta

<http://www.mmm.fi/metso/>

toimenpiteiden_rahoytuskeinot /metsien_suojelusaatio/ajankohtaista.html.

Ylärivissä vas. kangasajuruoho, joka viihtyy avoimilla paahteisilla paikoilla kuten harjuilla. Sen esiintyminen on eleehto monille uhanalaisille harjuperhosille. Ylh. oik. karhunkääpä, vanhojen metsien laji. Alarivissä vas. nahkuri, vaarantunut ikimetsäkuoriainen, joka aikuisena piileskelee suurissa pitkälle lahonneissa maapuumännnyissä sekä (oik.) erittäin harvinainen haavanpötkelökääpä.

Pikkusieppo.

Laukkaneilikka. Paahteisuutta vaativa, hiekkapohjaisilla harjumetsiköiden laiteilla viihtyvä laji, jota tavataan rannikolla ja Varsinais-Suomen sisämaassa. Uhanalainen perinnebiotooppilaji, jolle metsittyminen uhka. Kuvan esiintymällä varjostavaa puustoa raivattu pois.

Toimintaohjelman seuranta

METSON etenemistä kokonaisuutena seuraa metsäneuvosto apunaan ekologisen kestävyuden seurantatyöryhmä. METSON seuranta käynnistyi vuoden 2004 aikana. METSON toimenpiteiden ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten seurannan lähtökohtana on Metso-toimikunnan (ks. julkaisu Suomen ympäristö 583) määrittelemät ekologiset, taloudelliset ja kulttuuri-sosiaaliset arviointikriteerit, jotka kattavat useita aihepiirejä kuten monimuotoisuusvaikutukset, metsien kulttuurinen merkitys, monikäytön edellytykset ja työllisyysvaikutukset. Vaikutusten seuranta ja arviointi on monisäikeinen tehtävä ja se toteutetaan soveltaen kunkin osahankkeen osalta.

Maa- ja metsätalousministeriö antoi toimeksiantona Metsäntutkimuslaitokselle (Metla) METSO-ohjelman taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten seurannan ja ympäristöministeriö Suomen ympäristökeskukselle (SYKE) ekologisten vaikutusten seurannan esiselvitystyön. Metla ja SYKE toteuttavat taloudellisten ja sosiaalisten- sekä ekologisten vaikutusten seuranta ja arviointia tiiviissä yhteistyössä. Yhteistyötä tehdään myös aiheita käsittele-

vien tutkimusryhmien, sidosryhmien, Kansallisen metsäohjelman seurannan ja Kansallisen biodiversiteettiohjelman arvioinnin kanssa.

Vaikutusten seuranta ja arviointi tehdään METSO-hankkeilta kerättävää itsearviointitietoa, haastatteluja, tilastotietoa, tutkimustuloksia sekä kokeiluhankkeista (luonnonarvokauppa, metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkosto, tarjouskilpailu) kertyviä kohdetietoja ja yhteenve-toja käyttäen. Tähän mennessä kertyneiden itse-
arviointilomakkeiden vastausten mukaan METSO-hankkeiden vastaanoton ja odotettujen vaikutus-
ten arvioidaan olevan pääasiassa myönteisiä.

Koska METSON toimenpiteiden vaikutukset näky-
vät vasta pitkällä aikavälillä, MOSSE-tutkimusoh-
jelman ja muiden tutkimushankkeiden tuloksilla,
malleilla ja skenaariolla on tärkeä rooli eri toimen-
piteiden vaikutuksia ja soveltuvuutta arvioitaes-
sa.

Kokonaisarvion METSON ekologisista, sosiaalisista
ja taloudellista vaikutuksista on määrä olla val-
mis vuoden 2006 lopulla. Arvio on osa Kansalli-
nen metsäohjelman seurantaraporttia ja tausta-
na vuonna 2007 tehtävässä metsien suojelua kos-
kevassa päätöksenteossa.

Metsänhoitosuosituksen tarkistus

Valtioneuvosto suositteli METSO-päätöksessään eri
metsäalan toimijoille metsien monimuotoisuuden
lisääntyvää huomioon ottamista. Tässä tarkoituk-
sessa metsäorganisaatiot uudistavat tai ovat jo
uudistaneet talousmetsien metsänhoitosuosituk-
sensa.

Ensimmäisenä uudistetut metsien käsittelyohjeet
julkisti Metsähallitus, joka julkaisi uuden ympäri-
stöoppaan 7.7.2004. Oppaassa on huomioitu vii-
meisin tutkimustieto ja vuosien myötä kertynyt käy-
tännön kokemus. Henkilöstön koulutuskierroksen
jälkeen oppaassa määritellyt käytännöt sisällyte-
tään soveltuvasti kaikkiin uusiin leimikko- ja työ-
maasuunnitelmiin. Leimikko- ja työmaasuunnitel-

MOSSE-tutkimusohjelman tutkijat kokemassa hyönteispyydyksiä
kesällä 2004.

mat toteutetaan hakkuiden ja muiden töiden yh-
teydessä. Oppaan merkitys on suuri, sillä se vai-
kuttaa liki viiden miljoonan metsähehtaarin käsit-
telyyn. Näin laaja-alaisesti sovellettuna uudet
metsien käsittelytavat ovat itse asiassa talousmet-
sien luonnonhoitoa, josta on oma METSO-hanke-
kokonaisuus.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio aloitti yh-
dessä metsäntutkimuslaitoksen ja muiden keskeis-
ten metsäorganisaatioiden kanssa yksityismetsiä
koskevien metsänhoitosuosituksen uudistamisen.
Niiden on tarkoitus valmistua vuoden 2005 aika-
na. Suositusten uudistamisen etenemistä voi seu-
rata Tapion verkkosivuilla osoitteessa [http://
www.metsavastaa.net/index.cfm?docID=8730](http://www.metsavastaa.net/index.cfm?docID=8730).

Lisää huomiota linnuston suojeluun

Lisäksi linnuston suojelun huomioimisesta talous-
metsien käsittelyn yhteydessä järjestettiin touko-
kuussa 2004 kolme valtakunnallista koulutustilai-
suutta. Opastus linnustonsuojelun esitelmiin ja kou-
lutusmateriaaliin löytyy METSON verkkosivujen uu-
tisarkistosta osoitteessa

http://www.mmm.fi/metso/linnustokoulutus_5_2004.html.

LISÄÄ METSOsta TAMPEREELLA:
METSO-ohjelman vuosiseminaari 13. 4. 2005
Tampere-talossa. Seuraa METSON verko-
sivuja!

METSO-ohjelman internet-sivut: www.mmm.fi/metso tai www.ymparisto.fi/metso